

Antisemitisme als Arabische traditie

De bestaande negatieve denkbeelden over Joden onder moslims hebben eeuwenoude wortels. Islamitische jongeren proberen hun zelfrespect te redden middels een identiteit die vooral bestaat uit het zich afzetten tegen het Westen en 'de Joden'. Een gesprek met Arabist Jan Jaap de Ruiter over het islamitische antisemitisme.

TED DE HOOG

Door de aanslagen in Parijs en Kopenhagen en de wandaden van IS staat de islamitische terreur alweer maanden in het centrum van de belangstelling en woedt het debat over de toename van het antisemitisme met hernieuwde intensiteit. Een grote groep moslims van de tweede en derde generatie in Europa zet zich af tegen het Westen en vermoedt overal zionistische complotten. De beruchte tweet van ambtenaar Yasmina Haifi – IS zou 'een vooropgezet plan van zionisten' zijn om de islam zwart te maken – liet zien dat zelfs goed geïntegreerde en hooggeleide moslims soms in primitieve complottheorieën geloven.

Waar komen dergelijke ideeën vandaan? Is dat de verstrekkende invloed van schoolantennes en het internet? Arabist Jan Jaap de Ruiter (Dordrecht, 1959) als universitair docent verbonden aan Tilburg University, gelooft niet dat het verhaal van die invloeden zo simpel ligt. Hij geldt als een genuanceerde, maar scherp denkende Arabist met een kritische blik op de islam en de Arabische wereld. Hij publiceert regelmatig over de islam op sites als *The Post Online* en *Zaman Vandaag*.

„In voorgaande eeuwen raakten allerlei antisemitische fabeltjes zoals de bloedsprookjes ook overal verspreid, hooguit minder snel, dus je kunt dat internet niet

van alles de schuld geven,” zegt De Ruiter van achter zijn bureau in zijn werkkamer in de Tilburgse universiteit. „Het islamitische antisemitisme leunt op een eeuwenoude Europese traditie, de basis lag er dus al, en daar kwamen in recentere tijden allerlei ontwikkelingen bovenop, zoals het Arabische nationalisme van na 1945, de religieuze herleving vanaf Khomeini's revolutie in 1979 en het Arabisch-Israëliësch conflict.”

Stagnatie

Dat moderne islamitische antisemitisme heeft diepe historische wortels, schetst De Ruiter. „Rond 1300 kregen de conservatieven in de islamitische wereld de overhand. Hun leuze was: *Bila kayf*, 'vraag niet waarom'. Dat werd de *mindset* van de islamitische samenlevingen en dat betekende het einde van bloeiende wetenschappelijke, culturele tradities. Sommige wetenschappers ontkennen die stagnatie, maar dat vind ik nogal geforceerd. Die stagnatie zorgt tot in onze tijd voor vijandigheid tussen de islamitische wereld en het Westen.”

„De profeet Mohammed beschouwde zijn leer als het sluitstuk van het monotheïsme. Maar toen hij de Joodse stammen in Medina wilde uitleggen dat ze weliswaar op de goede weg waren, maar dat ze zich bij hem en de ware godsdienst moesten aansluiten, werden zijn avances niet beantwoord. Dat de Joden niet wilden meewerken moet een trau-

FOTO: NIJS BOUMAN

‘Moslims moeten zich wereldwijd afvragen: wat stelt mijn moslim-zijn voor zónder die afkeer van het Westen?’

matische ervaring voor hem zijn geweest. De Koran staat vol verwijzingen naar wat ‘de eigenwijsheid van de Joden’ wordt genoemd. Dat leidde uiteindelijk tot een bloedige confrontatie met de drie Joodse stammen. *Allah akbar*, luidt de strijdkreet, letterlijk: ‘Allah is groter’. Hierin klinkt een concurrentieslag met jodendom en christendom door. Maar het is ook de vloek van de laatkomer die je hier ziet, de laatkomer die zich moet bewijzen.”

De Koran vormt tot op heden de schriftuurlijke basis voor de islamitische weerzin tegen de Joden. „Toch konden de Joden in de meeste islamitische regio’s eeuwenlang hun leven leiden, zij het als tweederangs burger met de *dhimmi*-status – burgers met veel minder rechten die torenhoge belastingen moesten betalen. Maar er was althans sprake van een minimale bescherming van lijf en bezittingen. De afkeer van de Joden zat diep, maar de paradox is dat ze toch werden gerespecteerd als Volk van het Boek.”

Het islamitische superioriteitsgevoel moest echter vanaf de 19e eeuw de ene na de andere vernedering slikken. „Met name na de val van het Ottomaanse Rijk deelden de Europese koloniale machten in het Midden-Oosten en Noord-Afrika de lakens uit. Het Arabische nationalisme botste met het politieke zionisme en klassieke Europese antisemitische ideeën, met inbegrip van de *Protokollen*, werden in het Midden-Oosten

CREDIT: COLLECTION GÉRARD LÉVY

Ansichtkaart van de hoofdstraat van de overbevolkte mella van Fez in 1933. Joden in Marokko woonden eeuwenlang veelal in een speciaal daarvoor aangewezen wijk, de mella. Daarnaast moesten Joden – verschillend naar tijd en plaats – voldoen aan discriminerende bepalingen, zoals het betalen van speciale belasting en kledingvoorschriften.

geïmporteerd.” Na de stichting van Israël ontstond een giftig mengsel van economische jaloezie, politieke rivaliteit en klassiek antisemitisch gedachtegoed, waarin ook het Europese racisme werd geabsorbeerd.

FOTO: MAURICE SWIRIC

**Pro-Gazademonstratie
op het Museumplein
in Amsterdam,
20 juli 2014**

Antisemitisme en heropvoeding

Het antisemitische gedachtegoed is wijdverbreid onder Europese moslims. Daarover is geen twijfel. „Maar het opvallende is dat het jodendom voor de eerste generatie Marokkanen en Turken die naar Nederland kwamen geen issue was, ze kwamen uit, toen nog, relatief seculiere staten en hadden geen tijd voor politiek. Bij de volgende generaties werd het denken politieker. We hoopten dat het antisemitisme minder zou worden, maar het is de laatste tijd erger geworden.”

Wat moet je tegen die ideeën beginnen? In de media verschijnen berichten over scholen waar leerlingen met een islamitische achtergrond antisemitische uitspraken doen en de Sjoa ontkennen. Hoe ga je daarmee om? „Iemand boos de klas uit sturen heeft weinig zin, want aan de input van xenofobische ideeën uit andere bronnen verander je niets. Je krijgt dan het tegenovergestelde effect. Je moet in het onderwijs bijvoorbeeld de positieve bijdragen van de Joden aan de beschaving benadrukken.”

„Daarbij komt: bij mijn generatie en bij de vorige zit de Tweede Wereldoorlog in het DNA, mijn eigen moeder las voortdurend boeken over de oorlog. Maar bij de immigranten en hun nazaten was dat niet het geval – de moslims hadden met de Nederlanders geen *shared history*. Het onderwijs kan hier hulp bieden. Ik ben het eens met PvdA-Kamerlid Ahmed Marcouch: ga met die schoolklassen naar Vught of zelfs naar Auschwitz. En ook bij ouderen is het nooit te laat voor een heropvoeding. „Te laat”, dat vind ik defaultisme. Vaak

weten jonge moslims overigens heus wel het een en ander over de oorlog en Auschwitz. Maar ze wortelen in een andere cultuur en sommigen, beslist niet allemaal, hechten meer waarde aan wat ze thuis en via de scholiantenne horen.”

Identiteit

„Bij veel jonge Europeanen van islamitische komaf zie je een gevoel van inferioriteit en achterstelling. Ze willen hun zelfrespect reddend middels een eigen identiteit, en daarom zetten ze zich af tegen het Westen en de Joden. Maar je kunt geen identiteit grondvesten op alleen maar ergens tegen zijn. Moslims moeten zich wereldwijd afvragen: wat stelt mijn moslim-zijn voor zónder die afkeer van het Westen? De Koran biedt legio mogelijkheden voor een positieve identiteit. Het wemelt van woorden als ‘barmhartigheid’, meer dan in de Bijbel. Ik denk soms: moslims, hou toch eens op over dat Westen, er zit ook zoveel moois in de islam.”

De Ruiter ziet ook niet alleen problemen in de Arabische wereld. Hij vindt dat er over de Arabische Lente die in 2011 begon te snel is geoordeeld. „Is die mislukt? In Tunesië alvast niet. De Arabische jongeren hebben, onder meer in Egypte, een belangrijke rol gespeeld.” Ook hij kent de foto's uit de jaren 50, waarop je vrouwen in lichte kleding door Caïro en Damascus ziet lopen. „Die opstandige jongeren van 2011 zijn er nog steeds, en die gaan we zeker terugzien, over tien, vijftien jaar, als zij de belangrijke posities in de samenleving gaan overnemen. In digitale

‘De problemen lijken schier onoplosbaar, maar ik blijf geloven in praten’

zin is die luchtige kleding er nog, het borrelt en gist onder de oppervlakte, we gaan meer van hen horen.”

Weliswaar zijn de meeste terroristen nu moslims, maar uit dat gegeven kan niet automatisch worden afgeleid dat de islam in essentie gewelddadig is, zegt De Ruiter. „Elke godsdienst heeft de potentie tot geweld, dat toont de geschiedenis aan. Je kunt je afvragen welke van de twee, christendom of islam, nu eigenlijk de slechtste *track record* heeft. In beide godsdiensten vind je kernen van geweld, maar ook van vrede. Het is maar welke teksten je uit de Koran of de Bijbel pakt en hoe je ze uitlegt. Maar het is natuurlijk naïef om te zeggen dat de terreur die we nu zien niets met de islam te maken heeft. Zodra religie de wereld wil beheersen, gaat het mis. Religie functioneert alleen goed in een democratie.”

Terreure dreiging

De Ruiter maakt zich zorgen over de terreure dreiging. „Ook voor Nederland geldt: de vraag is niet óf er een aanslag komt, maar wanneer. Ik was op een seminar over radicalisering en ik zag bij veel mensen angst. En die is terecht, er lopen heel wat elementen rond met slechte plannen. Helaas kun je niet iedereen in de gaten houden in een open samenleving, en angst is bovendien een slechte raadgever.”

Over de huidige verhouding tussen Joden en moslims in Nederland zegt De Ruiter: „Sommigen vragen zich dan af: moeten wij aan tafel gaan zitten met diezelfde moslims die voor incidenten zorgen? De problemen lijken schier onoplosbaar, maar ik blijf geloven in praten. Hier ligt een uitdaging aan de voormannen en -vrouwen van de Joodse en islamitische bevolkingsgroepen.” De Ruiter ziet hoe dan ook een toekomst voor Joden in Nederland. „Overall staan regeringen pal achter de Joden. Onze democratieën zijn krachtig genoeg om het islamitische varkentje te wassen. Angst mag nooit de bepalende factor zijn.” ■